

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА
БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛІНСЬКОГО

Серія «На допомогу професійній самоосвіті
працівників освітянських бібліотек»
Випуск 28

**ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ
ОСВІТИ: ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ**

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

Вінниця
«Нілан-ЛТД»
2022

Автори:

Григоревська О. В., доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (розділ 1)

Матвійчук О. Є., кандидат педагогічних наук, доцент, науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (розділ 2)

Вараксіна Н. В., науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (розділ 6)

Кропочева Н. М., науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (розділи 4,5)

Бойко С. Т., молодший науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (розділ 3)

Науковий редактор

Пономаренко Л. О., кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Рецензенти:

Добко Т. В., доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, завідувач відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Терентьєва Н. О., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри олімпійського і професійного спорту НПУ імені М. П. Драгоманова

Гуралюк А. Г., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору інформаційно-комунікаційних технологій і наукометрії відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Літературний редактор

Василенко Н. М., провідний редактор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

І-74 Інформаційні ресурси бібліотек закладів освіти: формування та використання : практ. посіб. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [Григоревська О. В., Матвійчук О. Є., Вараксіна Н. В., Кропочева Н. М., Бойко С. Т. ; наук. ред.: Пономаренко Л. О.]. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2022. – 181 с. – (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 28).

ISBN 978-966-924-984-5

У посібнику значну увагу приділено вивченню, аналітико-синтетичному опрацюванню національного досвіду генерації інформаційних ресурсів, визначенню інтелектуального потенціалу науково-інформаційної діяльності освітянських бібліотек. Висвітлено технологію роботи сучасних бібліотек закладів вищої освіти щодо створення ресурсів та надання доступу до них, розглянуто прикладні програмні продукти, упровадження яких в освітянських бібліотеках України забезпечить автоматизацію бібліотечних процесів. Надано практичні рекомендації щодо застосування АБІС у створенні фактографічної бази даних «Знаменні та пам'ятні дати у сфері освіти».

Використання практичного посібника у бібліотечній роботі сприятиме оптимізації організації діяльності бібліотек закладів освіти з формування інформаційних ресурсів.

Практичний посібник адресовано бібліотечним фахівцям мережі освітянських бібліотек, усім тим, хто цікавиться інформаційними ресурсами.

УДК 002:[026:37](477)(083.132)

ISBN 978-966-924-984-5

© Державна науково-педагогічна бібліотека України
ім. В. О. Сухомлинського, 2022

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	4
Розділ 1. Стратегія формування інформаційного ресурсу бібліотек закладів вищої освіти.....	8
Розділ 2. Структура та склад інформаційного ресурсу бібліотек закладів освіти.....	24
Розділ 3. Бібліографічні ресурси з медіаосвіти та медіаграмотності...	44
Розділ 4. Інформаційно-бібліотечні ресурси з питань педагогіки та освіти (за матеріалами сайтів бібліотек університетів Німеччини).....	63
Розділ 5. Репозитарії закладів вищої освіти: нові можливості для формування інформаційних ресурсів.....	83
Розділ 6. Використання АБІС у створенні інформаційних ресурсів....	118
<i>Глосарій</i>	179

Передмова

Сучасна бібліотека як інформаційно-комунікаційна система, що виробляє й концентрує ресурси у традиційному й електронному вигляді та сприяє вільному доступу до них, є посередником у соціальній комунікації. Головний критерій оцінювання діяльності бібліотеки – це рівень організації інформаційних ресурсів. Новітні інформаційні технології роблять її більш привабливою для сучасних вебкомпетентних користувачів (педагоги, викладачі, науковці) та молоді «цифрового покоління». З огляду на це різко зростає важливість інформаційної діяльності бібліотек у створенні електронних каталогів, баз даних, науково-довідкових ресурсів та забезпеченні дистанційного доступу до віддалених інформаційних ресурсів інших бібліотек, інформаційних центрів і мереж.

Інформаційне забезпечення освітнього процесу ще донедавна у закладах освіти базувалося на традиційних інформаційних ресурсах (бібліотечних фондах). Упровадження Нової української школи, зміни у вищій освіті та низка соціально критичних подій стимулювали потребу в перегляді формування та використання освітянськими книгозбірнями інформаційних ресурсів. Актуальним і науково перспективним стало дослідження ключових проблем розвитку провідних освітянських бібліотек, визначення пріоритетів їхньої діяльності, напрямів і завдань, зорієнтованих на реалізацію державної політики у сфері реформування освіти.

У контексті нової парадигми освіти набуває розвитку нова філософія освітянської бібліотеки, де пріоритетною є сервісна діяльність, спрямована на підвищення ефективності та якості забезпечення інформаційних потреб користувачів, спільне створення й використання сучасних інформаційних ресурсів.

Провідні освітянські бібліотеки України як ресурсні центри галузі та вагомий складник національного інформаційного простору відіграють важливу роль у науково-інформаційному супроводі наукових досліджень та освітнього процесу в закладах освіти, виконують лише їм притаманні функції кумуляції,

збереження й використання документованих знань. Особливу увагу необхідно звернути на пошук оптимальних методичних і методологічних рішень, що сприятимуть формуванню бібліотечно-інформаційних ресурсів і використанню відповідних способів доступу до них. На базі освітянських бібліотек відбувається становлення і розвиток професійного інформаційно-комунікаційного середовища, що потребує традиційних, електронних навчальних і наукових видань: навчальних програм, підручників, навчальних посібників, навчально-методичних посібників, хрестоматій, навчальних наочних посібників, практикумів, монографій, авторефератів дисертацій, тез доповідей, матеріалів конференцій, збірників наукових праць тощо.

Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського активно долучилася до інформаційного та наукового супроводу освітянських бібліотек, виявлення сутності, обґрунтування змісту та визначення напрямів їх інноваційного розвитку, узагальнення й поширення кращого досвіду інформаційної діяльності. У 2020 р. науковцями відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів розпочато дослідження «Інформаційні ресурси освітянських бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти», за результатами якого підготовлено практичний посібник «Інформаційні ресурси бібліотек закладів освіти: формування та використання». Актуальність підготовки такого видання посилила необхідність узагальнення аналітичних даних про інформаційні продукти, послуги, культурно-освітні та наукові заходи бібліотек закладів освіти в нових реаліях інформаційного сьогодення, ускладненого російською військовою агресією.

Структуру, зміст і наповнення практичного посібника підпорядковано основній меті видання – виявлення та узагальнення специфічних особливостей інформаційних ресурсів бібліотек закладів освіти, обумовлених характером їхньої діяльності, й вироблення цілісного уявлення про зміст і структуру інформаційних ресурсів. При підготовці практичного посібника опрацьовано певну послідовність формування інформаційного ресурсу в бібліотеках закладів освіти: розроблення стратегічних напрямів діяльності, які передбачають

інформаційну та ресурсну підтримку закладів освіти, визначення типів і видів ресурсів для забезпечення навчального й дослідницького процесів; запропоновано бібліографічні ресурси з медіаосвіти та медіаграмотності, які сприятимуть теоретичному вивченню та практичному опануванню основ медіаграмотності, формуванню вміння керувати потоками інформаційних ресурсів; представлено зарубіжні інформаційно-бібліотечні онлайн-ресурси з питань педагогіки та освіти з метою здійснення подальших наукових досліджень та використання в практичній діяльності бібліотек закладів освіти; окреслено нові можливості для репозитаріїв закладів вищої освіти у формуванні інформаційних ресурсів; продемонстровано використання АБІС у створенні інформаційних ресурсів, зокрема фактографічних баз даних.

З урахуванням викладеного перший розділ «Стратегія формування інформаційного ресурсу бібліотек закладів вищої освіти» містить порівняльний аналіз існуючих стратегій розвитку наукових бібліотек університетів, у тому числі європейських закладів вищої освіти – бібліотеки Вільнюського університету, бібліотеки Варшавського університету та Національної наукової бібліотеки Ягеллонського університету.

У другому розділі «Структура та склад інформаційного ресурсу бібліотек закладів освіти» виокремлено основні види інформаційних ресурсів бібліотек закладів освіти та продемонстровано розмаїття підходів щодо створення повноцінних інформаційних ресурсів у традиційній та електронній формах.

Третій розділ «Бібліографічні ресурси з медіаосвіти та медіаграмотності» присвячено розгляду трьох тематичних груп ресурсів для різних цільових груп користувачів, що дає змогу широкого упровадження медіаосвіти та медіаграмотності і в кінцевому підсумку сприятиме удосконаленню професійних компетентностей бібліотечних фахівців, виробленню критеріїв для оцінювання змісту документів та їх відбору до фондів бібліотек.

У четвертому розділі «Інформаційно-бібліотечні ресурси з питань педагогіки та освіти (за матеріалами сайтів бібліотек університетів Німеччини) проаналізовано відомості про бібліотеки (бібліотечні мережі) університетів

Республіки Німеччини, схарактеризовано тематичну диференціацію електронних ресурсів освітньої тематики, розміщених на наукових порталах зазначених бібліотек.

У п'ятому розділі «Інституційні репозитарії закладів вищої освіти у проєктуванні інформаційно-освітнього середовища та інформаційних ресурсів» висвітлено досвід генерування власних ресурсів в інституційних депозитаріях бібліотек закладів вищої освіти, які є учасницями мережі освітянських бібліотек, та представлено структуру цифрового контенту за типовидовими характеристиками, запропоновано практичні рекомендації з удосконалення функціонування репозитаріїв, зокрема щодо упорядкування й оприлюднення інформаційно-бібліографічних, реферативних та аналітичних матеріалів в інституційних репозитаріях.

У шостому розділі «Використання АБІС у створенні інформаційних ресурсів» розкрито основні функціональні можливості автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем. Запропоновано практичні рекомендації щодо використання АБІС у створенні фактографічної бази даних «Знаменні та пам'ятні дати у сфері освіти».

З огляду на розроблену структуру практичного посібника акцент в авторських розділах зроблено на документно-інформаційних ресурсах сучасної бібліотеки, зокрема електронних, інформаційних матеріалах та бібліотечних послугах, інструментах дослідження для ефективної підтримки освітньої галузі, а також на рекомендаціях щодо самостійного використання інформаційних ресурсів.

Розділ 1

СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ¹

О. В. Григоревська

Дослідження проблем стратегічного розвитку бібліотечно-інформаційних установ, зокрема й освітянських бібліотек, найбільш яскраво можна ілюструвати на основі аналізу досвіду бібліотек закладів вищої освіти Європи. Представлені у розділі аналітичні матеріали стануть у нагоді керівникам освітянських бібліотек різного типу – шкільних, закладів професійно-технічної освіти, закладів вищої освіти тощо. Стратегія формування інформаційних ресурсів бібліотек є невідомою складовою загальної стратегії розвитку установи.

Бібліотекам закладів вищої освіти належить одна з провідних ролей у системі науково-інформаційного забезпечення національної науки та освіти, міжнародній науковій та освітній взаємодії. Відповідно до ст. 33 Закону України «Про вищу освіту» [1] бібліотеки є одними з основних структурних підрозділів закладу вищої освіти. Діяльність освітніх бібліотек визначається завданнями, що стоять перед закладами вищої освіти, співвідносяться зі стандартами, освітньо-професійними, освітньо-науковими і навчальними програмами. Стратегічний розвиток такого типу бібліотек становить особливий дослідницький інтерес у період становлення та активного поширення загальноприйнятих у світі концепцій Відкритої науки (Open Science) та Відкритої освіти (Open Education), позиціонування самих університетських бібліотек як відкритого, гнучкого, інтелектуального простору, науково-інформаційного та соціально-комунікаційного комплексу.

Питання розвитку університетських бібліотек постійно перебуває в центрі уваги бібліотекознавців і практиків бібліотечно-інформаційної сфери. Новітні підходи до стратегічного управління бібліотекою розглянуто в роботах

---

¹ У ході наукового дослідження матеріали розділу оприлюднено автором Григоревською (Воскобойніковою-Гузевою) О. В. у статті «Вектори стратегічного розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти України, Литви, Польщі» (у співавт. з Н. Терещенко). <http://npstudies.dnpb.gov.ua/article/view/250404>.

О. М. Бруй [2; 3], О. В. Воскобойнікової-Гузевої [4; 5; 6], Ю. І. Горбаня, Л. А. Рибки, А. Т. Рибки [7; 8], В. Г. Дригайла [9], Т. С. Опришко, Г. В. Тимофєєвої [12], О. О. Сербіна, М. В. Ситницького [15], Н. М. Терещенко [4; 6; 16]. О. М. Бруй розробляє та упроваджує в практику діяльності НТБ імені Г. І. Денисенка НТУ КПІ ім. І. Сікорського систему збалансованих показників як основу стратегічного управління процесно-орієнтованою бібліотекою. О. В. Воскобойнікова-Гузева пропонує для вироблення стратегій розвитку бібліотечно-інформаційних установ застосовувати семиелементну модернізаційну модель розвитку, яка базується на складниках впливу – ідеологічному, інноваційному та інвестиційному; модернізаційних складниках – технологічному, соціальному, інституційному; результативному складнику – «світовий стандарт», який забезпечує спрямування кінцевого результату на визначені міжнародними організаціями або представлені у досвіді споріднених галузей та установ найкращі, найсучасніші зразки і стратегії галузевої діяльності [5]. Серед основних підходів до управління сучасною бібліотекою науковці визначають процесний, системний і ситуаційний. Ю. І. Горбань вважає, що для університетської бібліотеки в умовах стрімких суспільних змін та реформування української освіти найефективнішим є ситуаційний підхід як найбільш гнучкий, інтегруючий та об'єднуючий інші підходи в єдину концепцію [8, с. 181]. Т. С. Опришко і Г. В. Тимофєєва зазначають, що бібліотека ЗВО не тільки має перевагу перед публічною бібліотекою, оскільки працює зі специфічними категоріями читачів, мотивованих на здобуття нових знань та інформації, а й одночасно є ключовим інформаційним ресурсом ЗВО, повноцінною структурою, що поряд з іншими бере участь у модернізаційних процесах, які збільшують конкурентну перевагу університету [12, с. 156]. У статті О. О. Сербіна та М. В. Ситницького висвітлено результати оцінювання стратегічної позиції Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка. Дослідниками використано методику SPACE-аналізу, для проведення якого виокремлено стратегічні зони господарювання: користувачі та послуги; цифровий вміст; бібліотечний

простір; сфера розвитку персоналу бібліотеки та ключові критерії для оцінювання кожної з чотирьох груп SPACE-аналізу – фінансова сила, конкурентні переваги, привабливість сектору, його стабільність. Автори дійшли висновку, що головною рекомендованою стратегією розвитку для бібліотеки є підтримка стабільності функціонування, посилення сфери розвитку персоналу та забезпечення високого рівня відвідуваності, що дасть нові можливості для установи та відкриє нові перспективи для розвитку [15, с. 125–126]. Аналіз ціннісних орієнтирів стратегічного розвитку українських і зарубіжних університетських бібліотек представлено у статті О. В. Воскобойнікової-Гузевої і Н. М. Терещенко [6]. Авторками здійснено їх кореляцію із категоріями корпоративної культури і засадничими принципами академічної доброчесності. Ключовими цінностями в контексті формування інформаційних ресурсів бібліотек є повнота, науковість, інноваційність та сервісність.

З історичними аспектами розвитку університетських бібліотек нас ознайомлюють публікації В. А. Зотової [10], В. Ф. Кметя [11], Г. Русинської-Гертих [14]. Робота Е. Петровіч і М. Міхальського демонструє особливості партнерства користувачів і бібліотекарів у розбудові та реалізації концепції вільного доступу як «стихії, де відбувається перетин суспільного, професійного та приватного життя» [13, с. 159]. У статті Н. М. Терещенко [16] розглянуто особливості роботи українських та іноземних університетських бібліотек в умовах карантину та їх діяльність, спрямовану на забезпечення користувачів необхідною інформацією і ресурсами, запровадження нових послуг, створення нових можливостей.

Підготовка практичного посібника актуалізувала питання здійснення порівняльного аналізу існуючих стратегій розвитку наукових бібліотек, насамперед європейських університетів. Для дослідження векторів стратегічного розвитку наукових бібліотек ЗВО України обрано чотири бібліотеки провідних університетів країни – Наукову бібліотеку Національного університету «Києво-Могилянська академія», Наукову бібліотеку ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса

Шевченка, Науково-технічну бібліотеку імені Г.І. Денисенка Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», бібліотеку Київського університету імені Бориса Грінченка та три бібліотеки європейських закладів вищої освіти – бібліотеки Вільнюського університету, бібліотеки Варшавського університету та Національної наукової бібліотеки Ягеллонського університету. Предметом дослідження були спільні й відмінні риси у побудові та змісті стратегічних документів, що визначають напрями, пріоритети й цінності, перспективи і результати діяльності зазначених європейських університетських бібліотек.

Усі відомі дослідницькі університети мають у власній структурі потужні наукові бібліотеки. Проте, щоб бібліотека залишалася в центрі подій освітнього, наукового та суспільного життя університету, вона має трансформуватися, розвиватися, оновлюватися разом із університетом, а можливо, і випереджати його. Загальнодоступні ресурси та інноваційні послуги, компетентний персонал, відкритість і доброзичливість установи слугують освітній спільноті, формуючи ставлення до неї партнерів і громадськості. Імідж бібліотеки впливає на усвідомлення того, що завдяки бібліотеці університет може краще та ефективніше досягати своїх цілей у напрямках освіти, досліджень і викладання, партнерства. Системний підхід до структурного й змістовного аналізу основних векторів стратегічного розвитку наукових бібліотек університетів уможливорює порівняння певних стратегій за ознаками: концептуальної спорідненості підходів, структурної спорідненості/відмінності, змістовної спорідненості/унікальності. Для аналізу обрано чинні документи, якими визначено напрями діяльності бібліотек – стратегії, концепції, програми і плани розвитку.

Зокрема, проаналізуємо у першу чергу Стратегію (2018–2023) [17] і Концепцію розвитку Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» на період 2021–2025 рр. [18] порівняно із стратегіями розвитку Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка [21; 22].

Стратегія і Концепція розвитку Наукової бібліотеки НаУКМА є спорідненими документами, які концептуально пов'язані і відповідають основним положенням Стратегічного плану розвитку Національного університету «Києво-Могилянська академія» на період 2021–2025 рр. Розробниками зазначених документів визначено чотири пріоритетні напрями: освіта (зорієнтований на ресурсну і консультативну підтримку навчального й дослідницького процесу в університеті); наука (пропонує активну консультативну взаємодію із дослідницьким процесом на усіх його етапах); партнерство (розглядається у сукупності надання інформаційних ресурсів і послуг широкому колу користувачів, організації та участі у наукових заходах і проєктах національного та міжнародного рівня); навчання і розвиток (поєднує процеси підвищення кваліфікації співробітників із розвитком матеріально-технічної бази та бібліотечних приміщень загалом) [18, с. 7]. Концепцією також визначено сім основних напрямів подальшого розвитку Наукової бібліотеки НаУКМА, що поглиблюють зазначені вище. Окрім традиційно властивої для університетської бібліотеки функції забезпечення освітнього процесу і всілякої підтримки наукових досліджень, розробники акцентують увагу на розвитку бібліотечно-інформаційних технологій і бібліотечного простору, виокремлюють новий напрям – «фінансування», не залишаючи поза увагою такий важливий напрям, як «партнерство», який є багатовекторним і безпосередньо впливає на формування позитивного іміджу установи. Найцікавішою з погляду підходів до побудови та змісту напрямів (стратегічних перспектив і цілей) є Стратегія розвитку Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка, яка у період 2017–2020 рр. позиціонувала бібліотеку як «процесно-орієнтований інтелектуальний, комунікаційний, інноваційний центр, визнаний університетською та фаховою спільнотами як такий, що гнучко реагує на постійно змінні потреби та очікування клієнтів» [21], а в стратегії, розрахованій на період 2021–2025 рр., її розробниками зазначено, що бібліотека КПІ прагне розвиватися як «інтелектуальна, комунікаційна, інноваційна, відкрита платформа, надійний партнер університетської та фахової спільноти у

розвитку освітньо-наукового середовища» [22]. Розробниками цих документів визначено чотири стратегічних перспективи – «Суспільство/Університет», «Клієнти», «Фінанси», «Процеси», які конкретизовано в семи цілях. Відповідно цілі спрямовано на підвищення якості наукових досліджень Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; підвищення рівня підготовки бакалаврів, магістрів, PhD КПП; підвищення якості підтримки дослідницької діяльності; підвищення якості підтримки навчання та викладання; формування і розвиток комфортного віртуального середовища; формування креативного комунікативного середовища, що стимулює творення та впровадження інновацій; бюджет зростання. Цінності, на яких будується діяльність однієї з найбільших університетських бібліотек України, охоплюють сервісність і відповідальність, відкритість і доступність, почуття та повагу, досконалість та інноваційність [21], трансформуються та уточнюються розробниками стратегії на поточний період і перспективу як інтелектуальність, комунікаційність, інноваційність, надійне партнерство та відкритість [22]. Стратегію розвитку бібліотеки КПП можна назвати клієнто- та партнерськоцентриською. Такі цінності, як партнерство і комунікаційність можуть вважатися традиційними для сучасної бібліотеки, проте реалізуються бібліотекою КПП через бачення своєї установи як центру наукової комунікації університету, центру, який створює одночасно комфортне фізичне й віртуальне середовище для спілкування користувачів, підтримуючи їхні прагнення до самовдосконалення в освіті, наукових дослідженнях, творчості. Бібліотека КПП позиціонує себе як надійного партнера університету в розвитку освітньо-наукового середовища та фахової спільноти в розвитку інформаційно-бібліотечної справи в Україні. Концептуально зіставними є Програма розвитку Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка на 2020–2025 рр. [20] та План розвитку бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка [19]. Одразу зазначимо, що контент-аналіз змісту аналізованих документів виявив певні спільні й відмінні риси. Зокрема, принципи, на яких

реалізується місія, зазначено у Програмі розвитку Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича – принципи доступності, оперативності, інформативності, комфортності, які відповідають місії бібліотеки дослідницького університету [20, с. 3] і є спорідненими із представленими у Концепції розвитку Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» [18, с. 3]. Спільними у побудові програмних документів бібліотеки ім. М. Максимовича та бібліотеки Університету ім. Б. Грінченка є їхня «лінійність», зокрема Програма розвитку Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського університету імені Тараса Шевченка містить десять позицій основних напрямів, які передбачають розвиток установи в контексті упровадження новітніх технологій і рішень аналітико-синтетичного опрацювання інформації, форм і методів бібліотечного сервісу, розвитку документних колекцій бібліотеки та оновлення матеріально-технічної бази. Охоплює програма й такі традиційні напрями діяльності для наукової бібліотеки, як науково-дослідна і методична робота, підвищення кваліфікації персоналу, міжнародна діяльність та притаманні на сьогодні бібліотеці дослідницького університету напрями з розвитку інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу, маркетингових технологій тощо. Розробниками визначено і критерії діяльності наукової бібліотеки: бібліотечно-інформаційний сервіс, якість, відкритість різноманітність, співробітництво, інновації. Такий перелік до певної міри є співзвучним цінностям, які сповідує бібліотека Університету ім. Б. Грінченка, зокрема відкритість, інноваційність, сервісність, партнерство, відповідальність, доброчесність [19, с. 1]. Пріоритети, визначені в Плані розвитку бібліотеки Київського університету імені Бориса Грінченка на 2018–2022 рр., узгоджені з основними стратегічними напрямами розвитку університету та спираються на ключові цінності університетської спільноти. У цілому план містить шістнадцять стратегічних завдань. Поряд із притаманними більшості університетських бібліотек напрямів розвитку, зокрема модернізації фізичного простору бібліотеки, забезпечення різнобічних інформаційних потреб здобувачів вищої освіти, підтримки наукової діяльності

університету, автоматизації бібліотечних процесів та упровадження інновацій, надання віддалених послуг і сервісів користувачам, розвиток персоналу, бібліотекою визначено відмінні від інших пріоритети. Серед них – підтримка практико-орієнтованого навчання фахівців відповідно до нової освітньої стратегії університету, використання хмарних технологій у бібліотеці для користувачів і бібліотекарів, розвиток соціальної комунікації та побудова бібліотечної спільноти засобами соціальних мереж, забезпечення бібліотечного обслуговування інклюзивного навчання [19]. Бібліотека чітко бачить власне місце у складному процесі розбудови дослідницького університету світового рівня через налагодження міжнародної діяльності, дієвого сприяння у формуванні культури академічної доброчесності університетської спільноти. Окремо варто зазначити, що такі університетські бібліотеки є одночасно і прикладом високого рівня управління, вони дотримують вимог менеджменту якості, сприяють якості вищої освіти своїх університетів, орієнтовані на постійні трансформації та модернізацію. Важливою складовою їх діяльності, яка відображена й у відповідних стратегічних документах, є партнерство з бібліотеками, навчальними закладами, установами та організаціями України та світу. Для порівняння та визначення особливостей напрямів стратегічного розвитку українських наукових бібліотек ЗВО ми проаналізували стратегії кількох іноземних бібліотек, зокрема, як зазначалося вже раніше, бібліотеки Варшавського, Ягеллонського університетів (Польща) та бібліотеки Вільнюського університету (Литва).

Стратегію бібліотеки Варшавського університету (Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (BUW)) на 2019–2023 рр. представлено на сайті університету. Документ Стратегії узагальнений та оформлений Анною Володько, ґрунтується на результатах попереднього опитування спільноти Варшавського університету щодо значення самого університету в освітньому середовищі та ролі, місця й формату бібліотеки в просторі університету. Тож на запитання: «Для чого бібліотеці потрібна стратегія?» фахівці BUW

відповіли: «Тому що напрями змін мають бути визначеними і зрозумілими для всіх» [25, с. 3].

Стратегія розвитку бібліотеки Варшавського університету (BUW) на 2019–2023 рр. визначає три головні напрями, на яких має бути зосереджена основна увага: спільноти (передбачає підтримку спільноти університету в процесі дослідження та викладання), ресурси (передбачає розвиток пошукових та інформаційних ресурсів й інструментів для ефективної підтримки галузей і дисциплін, розроблених в університеті в процесі дослідження та навчання), простір (простір університету має бути пізнаваний та оптимізований для потреб різних груп користувачів). Детальніше із змістом цієї стратегії, характеристикою напрямів і цілей можна ознайомитися в публікації О. В. Воскобойнікової-Гузевої і Н. М. Терещенко [4].

Стратегія розвитку бібліотеки Варшавського університету цілком орієнтована на сприяння й підтримку перетворень і змін, які відбуваються в університеті й пов'язані з впровадженням нового Закону про вищу освіту та науку, Інтегрованої Програми розвитку Варшавського університету, реалізацією Багаторічної програми Варшавського університету 2016–2025 рр., Планами федерації з Варшавським медичним університетом, Альянсом 4ЄУ +, наявністю міжнародних програм досліджень в університеті тощо.

Дещо іншим є підхід до визначення власної стратегії ще однієї польської бібліотеки – Наукової бібліотеки Ягеллонського університету, яка завдяки багатій колекції польських видань, опублікованих як у Польщі, так і за кордоном, має статус національної. Стратегія розвитку бібліотеки Ягеллонського університету повністю зінтегрована зі стратегією університету [22] і орієнтується на забезпечення та підтримку в її реалізації. У 2019 р. обговорено та прийнято Стратегію розвитку Ягеллонського університету на 2021–2030 рр. [24] як головний документ політики його розвитку на цей період. Аналіз стратегії розвитку університету дає можливість виокремити в цьому контексті й основні стратегічні напрями для бібліотеки:

– Сприяння та інформаційне забезпечення діяльності університету як всесвітньо відомого дослідницького університету, провідного наукового центру в Центральній та Східній Європі:

- інформаційна та ресурсна підтримка високої якості міждисциплінарних і міжнародних досліджень;
- сприяння ефективній реалізації завдань за програмою «Ініціатива досконалості в Ягеллонському університеті»;
- інформаційне та ресурсне забезпечення дотримання етичних стандартів наукової роботи, протидія нечесності в науковій діяльності.

– Збирання та представлення зарубіжної наукової літератури у сфері досліджень і викладання в університеті, зокрема в таких галузях, як культурологія, лінгвістика, літературознавство, мистецтво та релігієзнавство;

– Орієнтування всіх бібліотечних процесів на забезпечення високої якості навчання студентів та його інтеграції з наукою та навколишнім середовищем.

Концептуально подібним до стратегії бібліотеки Ягеллонського університету є стратегічний план діяльності бібліотеки Вільнюського університету (VUB), який зорієнтований на всебічну підтримку реалізації стратегії університету, де він постає як: європейський університет, який є активним учасником у розвитку міжнародної науки і досліджень; університет, що зміцнює Литву шляхом збільшення економічного, соціального та культурного капіталу країни; університет, який мотивує свою громаду, поліпшує умови праці та навчання [25, с. 1]. Вже понад п'ять років бібліотека разом з університетом підтримує гуманістичні цінності та сприяє зміцненню освітнього й наукового потенціалу Литви та світу. Керівництво бібліотеки Вільнюського університету вбачає її функціонування та розвиток як простору, творчого й культурного середовища, де особистість змінює світ. Бібліотека сприяє прогресу суспільства, створює умови кожному члену спільноти для досягнення своїх цілей у науці завдяки технологіям, простору з унікальною та

самобутньою атмосферою, надає доступ до глобальних масивів наукової інформації та унікальних колекцій спадщини. У контексті стратегії розвитку університету головними стратегічними пріоритетами розвитку бібліотеки Вільнюського університету (VUB) визначено індекс задоволеності клієнтів та бібліотечні послуги як невід’ємної частини навчання й науки. Більш детальний аналіз стратегії розвитку бібліотеки Вільнюського університету та шляхи її реалізації у контексті стратегії розвитку університету висвітлено у публікації О. В. Воскобойнікової-Гузєвої і Н. М. Терещенко [4].

Висновки до розділу 1

Бібліотеки ЗВО як документні, науково-інформаційні та соціокомунікаційні центри володіють надзвичайно потужним інформаційним ресурсом і кадровим потенціалом. Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що виклики, які постають нині перед європейськими університетами, – це також виклики і для університетських бібліотек. Спільнота університету впливає на формування ресурсів його бібліотеки. Своєю чергою бібліотека підвищує компетенцію членів спільноти університету шляхом розширення пропозиції щодо інформаційної освіти (проводить дидактичні майстер-класи для всіх груп користувачів, у тому числі й англійською мовою, з використанням спеціальних колекцій). Інтуїтивно зрозумілі інструменти дослідження, інформаційні матеріали та бібліометричні послуги мають сприяти ефективності та самостійному використанню інформаційних ресурсів.

Стратегія розвитку бібліотеки університету має орієнтуватися на людей, для яких насамперед працює бібліотека – членів університетської спільноти та персонал, який відповідає за її повсякденну діяльність. Саме люди вирішують питання про успішність та якість послуг, саме люди та колекції, які наповнюють будівлю, визначають рівень та унікальність бібліотеки.

Встановлено, що загальною тенденцією є інтегрованість стратегій розвитку бібліотек університетів зі стратегіями самих університетів, орієнтованість на забезпечення та підтримку їх реалізації. Бібліотеку закладу вищої освіти дослідники і розробники стратегічних документів розглядають як

відкритий і гнучкий інтелектуальний простір, інтелектуальну, комунікаційну, інноваційну відкриту платформу, складний науково-інформаційний та соціально-комунікаційний комплекс, ключовий інформаційний ресурс університету, повноцінна структура, яка поряд з іншими бере участь у модернізаційних процесах університету, сприяє якості не тільки наукових досліджень, а й підтримки дослідницької діяльності, навчання й викладання. Співробітники й очільники університетських бібліотек прагнуть формувати впізнаваний імідж власних установ, фактично бренд, бути активними в міжнародному й регіональному партнерстві.

Акцентуючи увагу на питаннях формування інформаційних ресурсів бібліотек закладів вищої освіти слід зазначити, що вони, по-перше, є невід'ємною складовою загальної стратегії розвитку установи, по-друге, як засвідчують результати аналізу, мають чітке спрямування на підтримку статутної діяльності установи з урахуванням сучасних економічних і технологічних викликів, виконання завдань освітньої та наукової діяльності, міжнародної взаємодії, різноманітних потреб користувачів.

Базовими цінностями в контексті формування інформаційних ресурсів бібліотек є повнота, науковість, інноваційність та сервісність, які корелюються із загальновизнаними цінностями відкритості й доступності.

На основі розглянутих документів можна наголосити на важливості стратегії подальшого розвитку пошукових та інформаційних ресурсів й інструментів для ефективної підтримки галузей і дисциплін, розроблених в університетах у процесі дослідження та навчання, реалізації інформаційної та ресурсної підтримки високої якості міждисциплінарних і міжнародних досліджень, оптимізації наявних та упровадженні новітніх технологій надання віддалених послуг і сервісів користувачам, розвитку документних колекцій – національної та зарубіжної наукової літератури відповідно до пріоритетних галузей досліджень в університеті. На такому комплексному ресурсі й ґрунтується багатовекторна інформаційна та консультативна підтримка навчального й дослідницького процесу в університеті.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII: із змінами *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 31.10.2022).
2. Бруй О. Стратегічне управління процесно-орієнтованою бібліотекою. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. № 42. С. 122–129.
3. Brui O. Implementation of strategic management based on the balanced scorecard in a university library. *Library Management*. 2018. Vol. 39, Issue: 8/9. Pp. 530–540.
4. Воскобойнікова-Гузєва О. В., Терещенко Н. М. Вектори стратегічного розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти України, Литви, Польщі. *Науково-педагогічні студії*. 2021. Вип. 5. С. 145–160.
5. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / наук. ред. Г. І. Ковальчук ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.
6. Воскобойнікова-Гузєва О. В., Терещенко Н.М. Ціннісні орієнтири у стратегічному розвитку бібліотек закладів вищої освіти. *Питання культурології*. 2021. № 38. С. 39–53.
7. Горбань Ю. І., Рибка Л. А., Рибка А. Т. Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв: модернізація і стратегія в умовах сьогодення. *Питання культурології*. 2021. Вип. 37. С. 137–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pk1_2021_37_15 (дата звернення: 31.10.2022).
8. Горбань Ю. І. Розвиток університетської бібліотеки: комплекс стратегічних рішень. *Вісник Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 180–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkm_2019_2_40 (дата звернення: 31.10.2022).

9. Дригайло В. Проблеми управління бібліотекою університету в сучасному періоді / Наукова бібліотека імені М. Максимовича. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2011t/101.pdf (дата звернення: 31.10.2021).

10. Зотова В. А. Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка в інформаційному просторі університету. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. Київ, 2014. Вип. 4. С. 294–300. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npdnpbc_2014_4_33. (дата звернення: 31.10.2022).

11. Кметь В. Наукова бібліотека Університету у перспективі 400-річчя. *Вісник Львівського університету*. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. 2008. Вип. 3. С. 3–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2008_3_1 (дата звернення: 31.10.2022).

12. Опришко Т.С., Тимофєєва Г.В. Інтернаціоналізація як стратегія розвитку академічних бібліотек. *Вісник Одеського національного університету. Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2019. Т. 24, вип. 1 (21). С. 155–171.

13. Петровіч Е., Міхальський М. Традиційна бібліотека чи з вільним доступом – що краще у країні, де відбувається становлення ринкової економіки? (Досвід бібліотеки Варшавського університету у 2000–2007 рр.). *Вісник Львівського університету*. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. Львів, 2010. Вип. 5. С. 153–164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2010_5_15 (дата звернення: 31.10.2022).

14. Русинська-Гертих Г. Бібліотека Вроцлавського університету (історія і сучасний стан). *Вісник Львівського університету*. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. Львів, 2010. Вип. 4. С. 112–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2009_4_12 (дата звернення: 31.10.2022).

15. Сербін О.О., Ситницький М.В. Оцінювання стратегії розвитку наукової бібліотеки дослідницького університету в контексті практичної

реалізації та окреслення подальших перспектив *Бізнес Інформ*, 2018. № 1. С. 117–127.

16. Терещенко Н. М. Особливості роботи бібліотек в умовах карантину: огляд вітчизняного та світового досвіду. *Інтегровані комунікації*. 2020. № 1 (9). С. 59–66. DOI: 10.28925/2524-2644.2020.1.8.

17. Чорна Т. Стратегія розвитку Наукової бібліотеки НаУКМА : 2018-2023. URL : <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/1388> (дата звернення: 31.10.2022).

18. Чорна Т. Концепція розвитку Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» на період 2021-2025 рр. / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», Наук. б-ка. Київ, 2021. 10 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20201/Kontseptsiia_rozvytku_Naukovoji_biblioteki_NaUKMA_2021-2025.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 31.10.2022).

19. План розвитку бібліотеки на 2018–2022 рр. URL: https://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/Plan_lib_18_22.pdf. (дата звернення: 31.10.2021).

20. Програма розвитку наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка на 2020–2025 роки. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/about/programa_rozvytku_2020-2025.pdf (дата звернення: 31.10.2022).

21. Стратегія розвитку Науково-технічної бібліотеки КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2017–2020. URL: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/19291/1/Strategy_2017-2020.pdf. (дата звернення: 31.10.2022).

22. Стратегія Бібліотеки КПІ: 2021–2025 рр. / Наук.-техн. б-ка ім. Г. І. Денисенка Нац. техн. ун-ту України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» ; уклад.: О. Бруй, Ю. Корян. Київ : Ліра-К, 2021. 23 с.

23. Biblioteki UW wypożyczające we wspólnym systemie. URL: <https://www.buw.uw.edu.pl/biblioteki-uw/biblioteki-wydzialowe-uw/> (дата звернення: 31.10.2022).

24. Misja Biblioteki Jagiellońskiej. URL: <https://bj.uj.edu.pl/biblioteka/misja> (дата звернення: 31.10.2022).
25. Strategia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na lata 2019–2023/ Strategia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie / Anna Wołodko. Warszawa. 2019. URL: <https://www.buw.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2020/01/strategia-BUW-2019-2023-A4.pdf> (дата звернення: 31.10.2022).
26. Strategia Rozwoju UJ w latach 2021-2030, 23 s. URL: https://www.uj.edu.pl/documents/10172/147755975/uchw_nr_71_2021_zal_1.pdf/841519be-0f3d-4890-8cc4-580dedaad814 (дата звернення: 31.10.2022).
27. Vilniaus universiteto bibliotekos 2018-2020 metų strateginis veiklos planas. URL: <https://biblioteka.vu.lt/images/ataskaitos/Vilniaus-universiteto-bibliotekos-2018-2020-m.-strateginis-veiklos-planas.pdf> (дата звернення: 31.10.2022).

Виробничо-практичне видання

Серія «На допомогу професійній самоосвіті
працівників освітянських бібліотек»

Випуск 28

**ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ:
ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ**

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

Електронне видання

Автори

Григоревська О. В., Матвійчук О. Є., Вараксіна Н. В.,

Кропочева Н. М., Бойко С. Т.

Науковий редактор

Пономаренко Л. О.

Літературний редактор

Василенко Н. М.

Підписано 13.12.2022. Зам. № 6433/1.

Видавець ТОВ «Нілан-ЛТД».

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 4299 від 11.04.2012 р.

21034, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.

Тел.: 0 (800) 33-00-90, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852, (098) 46-98-043.

e-mail: info@tvoru.com.ua

<http://www.tvoru.com.ua>